

a közös felelősségből, és lehetőségeihez mértén hallassa szavát. A nyugati történelmi irodalom olvasásakor az a halvány — de nyugtalanító — érzése támad az embernek, hogy — igaz, nem a tudomány egészében, hanem csak egyes körülhatárolt zónáiban — elméleti és módszertani vonatkozásokban valamiképpen átengedtük a kezdeményezést. Igen sok, az utóbbi években felmerült állásfoglalást, véleményt, elméletet, módszert hagyunk válasz nélkül. Persze szó sincs arról, hogy polémiát kívánnánk mindenáron és minden témáról. Legkevesbé az alacsony színvonalú vitát kívánjuk. A marxizmus—leninizmus módszerének rendelkezésünkre álló eszközeivel azonban alaposan szemügyre kell vennünk, mi az, ami időálló, s mi az, ami mulandó az utóbbi évtizedek polgári történetírásának túltermeléséből.

A filozófiában (akárcsak a biológiában vagy a nyelvészetben is) elkezdődött a strukturalizmus és a marxizmus kritikai dialógusa; ugyanúgy lehetne vitatni azt az események leírását mellőző historiográfiát is, amely manapság több nyugati iskola ihletője. Nem adtunk még alaposan dokumentált választ a gyakran használt *ciklus*-fogalomra a történelmi fejlődésben (s megjegyezzük: válaszon nem feltétlenül tagadást értünk). Sok példát lehetne még említeni. Következtetésünk lényege: hogy az egyetemes történetírásban méltó helyet foglaljunk el, a jelenleginél átfogóbb szempontok szerint általánosabb problémák körét kell beillesztenünk a hazai historiográfiába. Történelmünk mélységeiben is jól megismert területéről kiindulva igyekezzünk szorosabb kapcsolatot teremteni részleges és általános között a romániai historiográfia kutatási tematikájában.

A Társadalom- és Politikai Tudományok Akadémiája létrehozását kísérő szakavatott megbeszélések során az egyetemes történelemmel kapcsolatos tanulmányok fejlesztésének szükségessége gyakran felmerült. Ennek szükségességét Nicolae Ceaușescu elvtárs is hangsúlyozta az új akadémiai fórum elnökségével való első találkozásakor.

Amit ezzel összefüggésben itt kifejtettem, csupán az említett beszéd ezen eszméjének konkretizálása kíván lenni. A kívánalmaktól a megvalósulásig azonban hosszú — és nem is túlságosan sima — az út. De ne sajnáljuk az erő kifejtést: egészen biztos, hogy világviszonylatban történetírásunk jó hírét öregbíti majd az eredmény.

JORDÁKY LAJOS

Legújabbkori történet-kutatásunk néhány feladata

A romániai történetírásnak mindeddig elmaradt ága a legújabbkori történelem problémáinak tudományos feldolgozása. Gondolunk itt elsősorban a két világháború befejezése közötti negyedszázadra (1919—1944). A *Románia története* 6. kötete hivatott a tervek szerint a történelmi szintézis megteremtésére. A kötet azonban késik, s ennek nyilván egyik oka a részkutatások hiánya mind a gazdaságtörténet, mind a társadalom- és

művelődéstörténet területén. Az utóbbi években ugyan már jelent meg néhány munka, különösen a két világháború közötti munkásmozgalom harcaira és Románia külpolitikájára vonatkozóan, a romániai magyar nyelvű történetírás azonban nem jutott túl a történeti közírás szintjén, márpedig a publicisztika a mindennapok szemüvegén s nem a történettudomány igényével kíséri figyelemmel az eseményeket.

E tekintetben a legújabbkor történéseivel foglalkozó hazai magyar történészekre rendkívül fontos feladatok várnak. Ezek megjelölése hossz- szas eszmefuttatások és viták eredménye kell hogy legyen. A magam részéről a romániai magyar történészek munkájának négyirányú kapcsolódását látom rendkívül jelentősnek, melynek segítségével hozzá kell járulniuk Románia két világháború közötti történetének kidolgozásához.

Elsősorban a *gazdaságtörténeti* kérdésekre vonatkozik ez. A romániai kapitalizmus kifejlődésében a húszas évektől kezdve döntő szerepe volt a Zsilvölgye szénbányászatának, az Érchegység arany- és Nagybánya környéke fémbányászatának, a bánsági nehéziparnak, Vajdahunyad acéliparának, a gázra épülő középerdélyi vegyiparnak, a fakitermelésnek, Temesvár gyáriparának, Brassó, Arad és Szatmár gépiparának, Kolozsvár és Nagyvárad könnyűiparának. Minthogy sok ipari vállalkozásban és a mögöttük álló bankhálózatban fontos szerepük volt a magyar tőkéseknek és bankároknak is, az idevágó forrásanyag egy része magyar nyelven maradt fenn a történetkutatás számára, s így a hazai magyar történészek ennek feltárásával az egész ország gazdaságtörténetének feldolgozásához járulhatnak hozzá eredményesen.

Ugyanilyen jelentős lehet a magyar történészek kiegészítő munkája a *társadalomtörténet, a politikai pártok és a munkásmozgalom története* feldolgozásának területén is. Az agrárreform megvalósításáért folyó küzdelemben a magyarság tömegei is részt vettek. Románia demokratizálása, a mindkét oldalról felmerülő nacionalizmus, majd a faszizmus terjedése és az ellene való küzdelem szintén egyetemes ügye az egész történetírásnak. Mindezek magyar vonatkozásainak, közéleti megnyilvánulásainak tanulmányozása fontos hozzájárulás lehet a romániai történetírás egészéhez. Hangsúlyozott jelentőségű a munkásmozgalom történetének tanulmányozása, hiszen az erdélyi részekben mind a kommunista, mind a szociáldemokrata párt, valamint a szakszervezetek magyar munkástömegeket is felöleltek, s ezek a szervezetek mindenkor a legteljesebb egységben működtek együtt országos hálózataikkal. A legtöbb szakszervezeti központ több mint egy évtizeden át Kolozsvárt székel, s ezek tevékenységének feldolgozása szintén nem elhanyagolható feladata az ország magyar történéseinek.

Van azonban a történetírásnak egy olyan ága is, amely elsősorban a hazai magyar történészek feladata. Ez a romániai *nemzetiségi kérdés története* a két világháború között, kiváltképpen a magyar nemzetiség vonatkozásában. Ahogyan a szociológiának ma már világviszonylatban önálló ága a nemzetiségi szociológia, úgy a történettudományon belül is ki kell alakítani a nemzetiségi történelemmel foglalkozó diszciplinát. A történettudomány nemzetiségkutató ágának kell feldolgoznia a nemzetiségi jellegű gazdasági vállalkozások történetét a kapitalista fejlődésen belül. Különösen a banktőke gazdasági szerepének, társadalmi hatásának és politikai befolyásának kutatása ígér nagy lehetőségeket a történetku-

tató számára. De ennél is fokozottabb figyelmet érdemel a romániai magyarság politikai mozgalmainak története. A rövid életű Magyar Szövetség, a törekvés egy demokratikus Magyar Néppárt megalapítására, az Országos Magyar Párt, a harmincas években alakult ellenzéki csoportok tevékenysége, majd a MADOSZ, végül a Nemzeti Ujjászületés Frontja keretében megalakult Romániai Magyar Népközösség rendkívül nehéz és bonyolult feladatok megoldására ösztökélik a politikai történelemmel foglalkozó kutatókat.

A nemzetiségi kérdés vizsgálatának fontos része a *művelődéstörténet* változatos, gazdag területének felmérése is. Az iskolaügy, a sajtó, az irodalom és irodalmi társaságok, a színházi élet, a tudományos munka eredményei és a közgondolkodás fejlődése, az ideológiai hatások és ideológiai csatározások, a kisebbségi életforma körüli viták és még számos probléma vár feldolgozásra.

A nemzetiségi kérdés fejlődésével foglalkozó történeisztt el sem lehet képzelni szociológiai szemlélet nélkül. A szociológiai gondolkodás pedig természetszerűen követeli meg a történelmi materializmus módszerének alkalmazását. A társadalmat a maga mozgásában és fejlődésében kell vizsgálnunk. A történettudomány és a szociológia együttműködése nyilván szükségessé teszi egész sor tudományág eredményeinek a felhasználását. E vonatkozásban a gazdasági földrajz, a statisztika, az államtudományok és a politológia, az alkotmányjog és a nemzetközi jog, a demográfia rendkívüli fontossága emelendő ki. Hozzátehetjük még azt is, hogy a két világháború közötti időszakban e diszciplínák még tovább tagozódtak, s csíráikban megjelent a nemzetiség-történet, nemzetiség-szociológia, nemzetiségi statisztika, nemzetiségi politikatörténet, nemzetiségi jogszabályozás is.

A nemzetiségi történetírás alapfeltételei közé tartozik a *nemzetiség-történeti bibliográfia* elkészítése és a forráskiadványok megjelentetése. A bibliográfia vonalán nem a könyvkiadás egyszerű számbavételéről van szó, hanem egy olyan szakkönyvészeti munka elkészítéséről, amely tárgyra utaló jegyzetekkel állítja össze a könyvek és szakfolyóiratok mellett a sajtóban már megjelent gazdag és hatalmas anyagot. E tekintetben éppolyan fontos a kis vidéki városok lapjainak bibliográfiai feldolgozása, mint a nagy városok orgánumainak számbavétele. A nemzetiségi bibliográfia azonban egyoldalú volna, ha a romániai magyar történetkutatók és bibliográfusok csak a magyar anyaggal foglalkoznának. Ugyanolyan figyelemmel kell vizsgálni az egész romániai sajtót, valamint más nemzetiségek anyagát is. A forráskiadványok tekintetében pedig a legújabbkori román történésekkel együttműködve kell felkutatni és összegyűjteni az 1918 decemberében alakult Román Kormányzótanács nemzetiségi vonatkozású anyagát, a román politikai pártoknak a nemzetiségi kérdésben való állásfoglalásait, a magyar politikai szervezkedéseket, a Magyar Pártra és MADOSZ-ra vonatkozó levéltári anyagot, a Román Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt nemzetiségi dokumentumait, valamint az állami hatóságok és minisztériumok okmányait.

A szociológia feladata a történeti anyagfeltárás figyelembevételével tisztázni a nemzetiségi („nemzeti kisebbségi“) fogalmak lényegét és tartalmát, azok kapcsolódását a nemzet és az állam fogalmához. A szociológia ezt a feladatot nem végezheti el csupán absztrakt módon, nem dol-

gozhat légüres térben vagy a valóságtól elvonatkoztatott agyszüleményekkel. Konkrét történeti anyagra van szüksége, s ezek felkutatása történettudományunk feladata.

Az 1919 és 1944 közötti történeti korszak nemzetiségi történetét a történelmi materializmus módszerével történettudományunk még kevésbé dolgozta fel. Az elmúlt negyedszázadban történészeink figyelme inkább a századforduló utáni két évtized eseményei felé fordult, az 1944 előtti munkák pedig kísérletek maradtak csupán, amelyeket elsősorban az Országos Magyar Párt tevékenységének ismertetésére vagy öngigazolására használtak fel szerzőik. Kétségtelenül számos olyan tanulmány is megjelent, amely forrásjellegű kiadványnak számít. Feltétlenül használható adattári, kisebbségstatisztikai, dokumentum jellegű anyagközlésekkel a legfontosabb szerepet a Lugoson megjelenő *Magyar Kisebbség* című nemzetiségpolitikai folyóirat játszotta: két évtizeden át közölt adattári anyagot, s figyelte a politikai élet alakulását az akkori polgári világszemlélet szemszögén át. De használható anyagot közöltek olyan kiadványok is, mint az 1930-ban kiadott *Erdélyi Magyar Évkönyv 1919—1929*, az 1937-ben megjelent *Metamorphosis Transylvaniae 1918—1936* és az egy évvel később megjelent *Erdélyi Magyar Évkönyv 1938*. Továbbá tekintetbe kell venni Mikó Imre könyvét (*Huszonkét év. 1918—1940*), amely az egyetlen nagyobb méretű kísérlet ez időszak felmérésére. A történettudós objektivitását itt beárnyékolta a politikum, amely a magyar nemzetiség politikai történetének középpontjába kizárólag a Magyar Pártot és a Magyar Népközösséget állította. Ligeti Ernő könyvében (*Súly alatt a pálma*) a polgári liberális szemléletet érvényesíti, hasznos adatokat nyújt sok tévedéssel, amiért csak erős kritikai apparátussal használható.

Jelentős anyagot közölnek az akkori idők egyes román kiadványai is. A *Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul 1918—1928* című testes kötet, Silviu Dragomir francia nyelven megjelent könyve (*La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques. 1934.*), V. Tilea, Ion Clopotel, Miron Albani és mások írásai, a *Revue de Transylvanie*-ben és számos román folyóiratban megjelent tanulmányok hűen tükrözik a román polgárság és értelmiség akkori felfogását a nemzetiségi kérdésben.

A problémának csak kis részét vázoltuk fel, s a kutatóterület anyagának még kisebb hányadára mutattunk rá. Résztanulmányok tömegére van szükség, mielőtt történeti szintézisre gondolnánk. A közelmúlt és jelen felé fordulás azonban nemcsak tudományos feladat, hanem történeti szükségszerűség is. A nemzetiségek sem a múltjukból élnek; jelenükhöz szükségük van múltjuk ismeretére — ezért fontos a középkori és újkori történetkutatás —, az életerőt azonban annak a tegnapnak az ismerete adja meg, amelyet a ma élő idősebb nemzedékek még maguk is átéltek, akiknek kötelessége azt átadni a mellettük növekvő újabb generációknak.

E néhány feladat vázlatos felsorolása is mutatja, hogy legújabbkori történetírásunk hogyan gazdagodhatnék annak az útnak a feltárásával, amely tartalmában és lényegében a román nép és az együttélő nemzetiségek barátságán át egy közös szocialista hazába való testvéri beilleszkedéshez vezetett.